

Bölüm 8

IS-LM Modeli

Bu bölümde ekonomide kısa ve uzun dönemde fiyat genel düzeyi, faiz ve toplam hasıla düzeylerinin nasıl belirlendiğinden bahsedeceğiz. Bu amaçla, IS-LM ve AD-AS modellerini kullanacağız. Ekonominin kısa ve uzun dönem genel dengesinden bahsettikten sonra, para ve maliye politikalarının ekonomi üzerindeki etkilerinden söz edeceğiz. Bu bağlamda, para ve maliye politikalarının etkinliği ve paranın nötralitesi gibi kavramları açıklayacağız.

8.1 IS-LM Modeli ve Ekonominin Kısa Dönem Dengesi

Makroekonomi derslerinden aşına olduğunuz IS-LM modelini kısaca hatırlayalım. Ekonomik dalgalanmaların açıklanması için kullanılan IS-LM modeli 1937’de John Hicks tarafından geliştirilmiştir. Bu modelde IS, mal piyasasında dengeyi sağlayan faiz ve toplam hasıla bileşenlerini gösterir. Mal piyasasında denge, tasarrufların yatırımlara eşit olmasını gerektirir. Burada öncelikle kapalı bir ekonomiden söz edeceğiz ve mal piyasasında üç bileşen olduğunu varsayacağız: Özel tüketim harcamaları, firmaların yatırım harcamaları ve kamu harcamaları. Öncelikle mal piyasasının bileşenlerini hatırlayalım:

$$C = \bar{a} + b(Y - T) \quad \text{Özel Tüketim Harcamaları}$$

$$I = \bar{I} - di \quad \text{Yatırım Harcamaları}$$

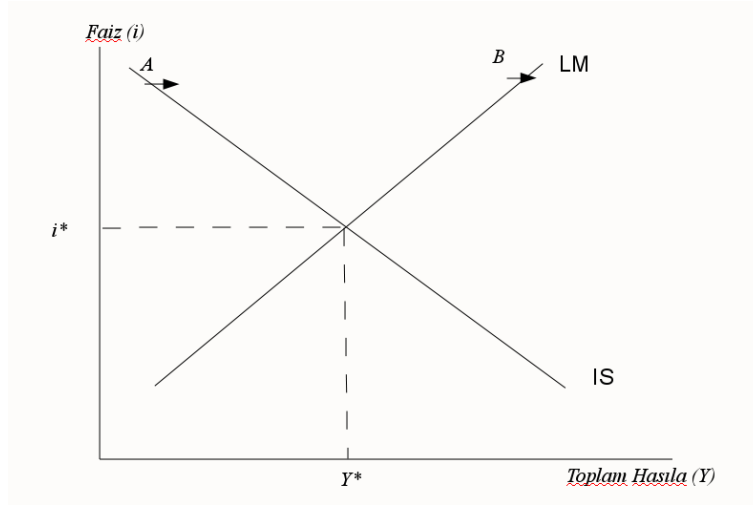
$$G \quad \text{Kamu Harcamaları}$$

Özel tüketim harcamalarının bir otonom kısmı a bir de gelire bağlı olarak değişen kısmı b vardır. Buna aynı zamanda marjinal tüketim eğilimi de denir. Yatırım dediğimiz zaman günlük hayatta kullandığımız finansal yatırımdan söz etmiyoruz. Burada bahsettiğimiz fiziki yatırım. Yani yatırımı fiziki sermaye stoğunu artırmak olarak tanımlıyoruz. Üç çeşit yatırım vardır: Mesken yatırımları (firmaların bina yatırımları), mesken dışı yatırımlar (alet, tehcizat yatırımı) ve envanter yatırımı. Envanter yatırımı, firmaların piyasada o mala olan arz ve talebi kesin olarak bilemedikleri için tedbir olarak stoklarında bulundurdukları mal miktarıdır. Örneğin, kriz zamanlarında talep azaldığı için firmaların stoklarında beklenmedik artışlar olur. Envanter yatırımları, yatırımların planlanmayan kısmıdır. Yatırımları etkileyen çeşitli faktörler vardır. Geleceğe dair iyimser beklentiler ve kapasite kullanım oranlarının artması yatırımlar üzerinde olumlu etki yapar. Ancak yatırımları etkileyen en önemli faktör faizdir. Yatırım ve faiz arasında negatif yönde bir ilişki vardır. Faizlerin artması firmaların yeni yatırımlar için borçlanma maliyetini artırır ve yatırımları düşürür.

Faizler ve toplam hasıla arasında nasıl bir ilişki vardır? Faiz oranlarının düşmesi (diğer herşey sabitken), yatırımların azalmasına ve toplam harcamaların azalmasına dolayısıyla toplam hasılanın düşmesine neden olur. Buradan IS eğrisinin negatif eğimli olduğunu görürüz.

LM eğrisi ise para piyasasında dengeyi sağlayan faiz ve toplam hasıla bileşenlerini gösterir. Para piyasasında faizler ve toplam hasıla arasında nasıl bir ilişki vardır? Toplam talep arttığında işlem amaçlı para talebi artar, dolayısıyla faizlerin artması gerekir. Bu nedenle, para piyasasında faiz oranları ile toplam hasıla arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Bu ilişki, şekil 8.1'de görülmektedir.

IS ve LM eğrilerinin kesiştiği noktada ise ekonomide dengeyi sağlayan tek bir faiz oranı ve toplam hasıla düzeyi vardır. Bu noktalar grafikte i^* ve Y^* ile gösterilmiştir. Bu nokta dışındaki noktalarda ise ekonomi dengede değildir. Örneğin,

Şekil 8.1: IS-LM Grafiği

şekildeki A ve B noktalarını ele alalım.

A noktası: Bu noktada mal piyasası dengededir ancak para piyasası dengede değildir. Para piyasasında para arzı fazlası vardır. Bireyler tahvil almaya başlarlar, tahvil fiyatları artar ve faizler düşer.

B noktası: Bu noktada, para piyasası dengededir ancak mal piyasası dengede değildir. Mal piyasasında arz fazlası vardır. Arz fazlasını eritmek için firmaların üretimi azaltmaları gerekir.

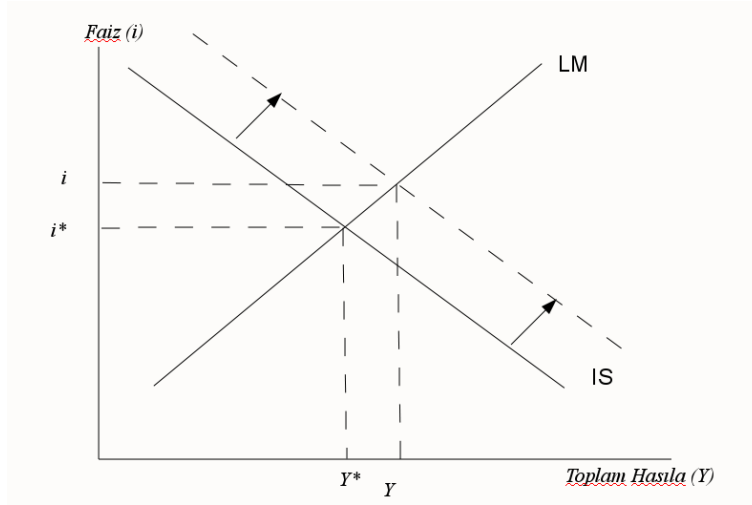
8.1.1 IS Eğrisini Kaydıran Faktörler

Otonom tüketim harcamaları (a), otonom yatırım harcamaları (I) ve kamu harcamaları (G) ve vergiler (T) IS eğrisini kaydırır.

otonom tüketim harcamaları $\uparrow \rightarrow$ IS sağa kayar \rightarrow toplam hasıla \uparrow , faizler \uparrow

yatırım harcamaları $\uparrow \rightarrow$ IS sağa kayar \rightarrow toplam hasıla \uparrow , faizler \uparrow

kamu harcamaları $\uparrow \rightarrow$ IS sağa kayar \rightarrow toplam hasıla \uparrow , faizler \uparrow

Şekil 8.2: IS Eğrisinde kaymalar

vergiler $\downarrow \rightarrow$ IS sağa kayar \rightarrow toplam hasıla \uparrow , faizler \uparrow

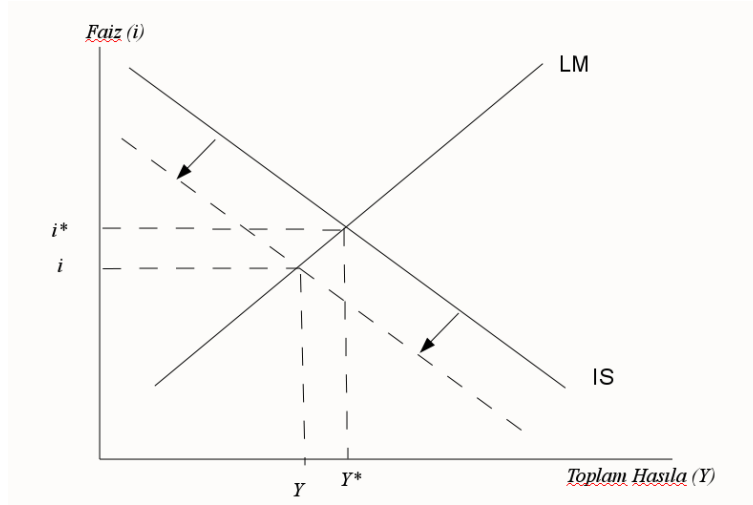
Bütün bunların tersi de geçerlidir. Yani, otonom tüketim harcamaları, yatırım ve kamu harcamalarının azalması, veya vergilerin artması IS' i sola kaydırarak faizlerin ve toplam hasılanın düşmesine sebep olur.

Örnek: Diğer herşey sabitken, otonom tüketim harcamalarındaki artış denge faiz oranını ve toplam hasılayı nasıl değiştirir?

Şekil 8.2'de otonom tüketim harcamalarındaki artışın IS eğrisini sağa kaydırarak, faizleri ve toplam hasılayı artırdığını görüyoruz.

Örnek: Diğer herşey sabitken, yatırım harcamalarındaki düşüş denge faiz oranını ve toplam hasılayı nasıl değiştirir?

Şekil 8.3'de yatırım harcamalarındaki düşüşün IS eğrisini sola kaydırarak, faizleri ve toplam hasılayı düşürdüğünü görüyoruz.

Şekil 8.3: IS Eğrisinde kaymalar

8.1.2 LM Eğrisini Kaydıran Faktörler

Para arzındaki değişiklikler, fiyatlar genel düzeyindeki değişiklikler ve otonom para talebinde meydana gelen değişiklikler LM eğrisini kaydırır.

para arzı $\uparrow \rightarrow$ LM sağa kayar \rightarrow toplam hasıla \uparrow , faizler \downarrow

fiyatlar genel düzeyi $\uparrow \rightarrow$ LM sağa kayar \rightarrow toplam hasıla \uparrow , faizler \downarrow

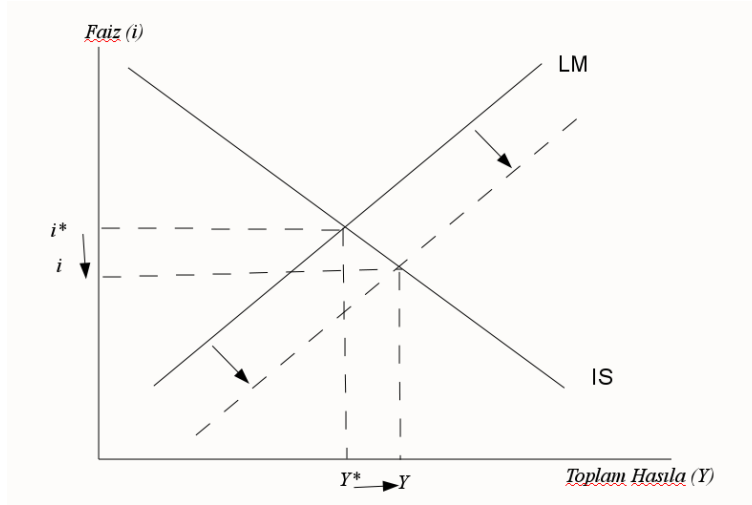
para talebi $\uparrow \rightarrow$ LM sola kayar \rightarrow toplam hasıla \downarrow , faizler \uparrow

Örnek: Diğer herşey sabitken para arzının artması denge faiz oranını ve toplam hasılayı nasıl değiştirir?

Şekil 8.4'de para arzındaki artış sonucunda faizlerin düştüğünü ve toplam hasılanın arttığını görüyoruz.

8.1.3 Para ve Maliye Politikaları

Genişletici maliye politikası, kamu harcamalarının artırılması veya vergilerin düşürülmesidir. Bu durumda IS eğrisi şekil 8.2'de görüldüğü gibi sağa kayar, toplam

Şekil 8.4: LM Eğrisinde kaymalar

hasıla ve faiz oranı artar. Daraltıcı maliye politikası ise kamu harcamalarının azaltılması ve vergilerin artırılmasıdır. Bu durumda IS eğrisi 8.3'deki gibi sola kayar. Faizler ve toplam hasıla düşer.

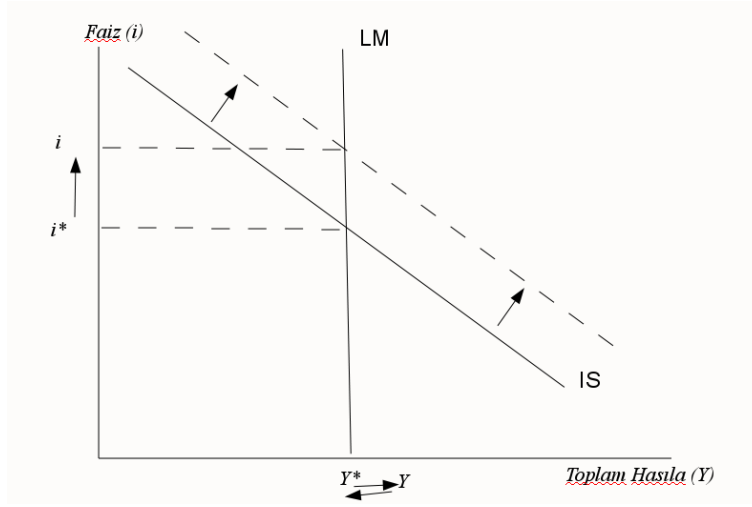
Genişletici para politikası, para arzının artırılmasıdır. Daha önceki bölümlerde merkez bankasının para arzını açık piyasa işlemleri, zorunlu karşılık oranı ve re-eskont kredileri yoluyla değiştirebileceğini söylemiştik. Para arzının artması, LM eğrisini sağa kaydırarak faizlerin düşmesine ve toplam hasılanın artmasına neden olur. 8.4'de görülmektedir.

Para ve Maliye Politikalarının Etkinliği

Para ve maliye politikalarının etkinliği demek bu politikaların toplam talebi ve toplam hasılayı etkileyebilme güçleri demektir. Eğer bir politika toplam hasılayı büyük ölçüde değiştirebiliyorsa, o politikanın etkin olduğundan söz ederiz. Para ve maliye politikalarının etkinliği, para talebinin ve yatırımların faiz oranlarına karşı hassasiyetlerine göre değişir.

Paracı Yaklaşım Göre Para ve Maliye Politikasının Etkinliği: Friedman'ın para talebi teorisini açıklarken, Friedman'a göre para talebinin faizden etkilenmedi-

ğini belirtmiştik. Buna göre, para talebi eğrisinin faiz esnekliği sıfırdır ve para talebi eğrisi dikey eksene paralel çizilir. Bu, LM eğrisinin de dikey eksene paralel olması anlamına gelir.

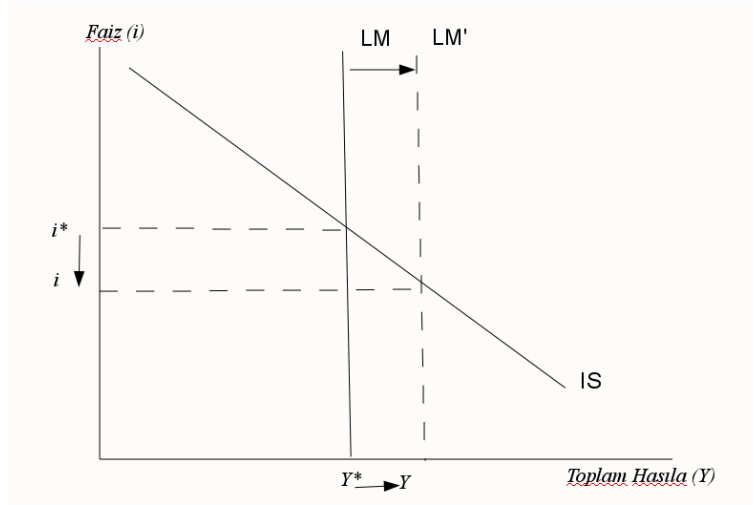
Şekil 8.5: Paracı yaklaşıma göre LM eğrisi ve maliye politikası

Şekil 8.5’de paracı yaklaşıma göre LM eğrisi dikey eksene paralel olarak çizilmiştir ve genişletici bir maliye politikasının toplam hasıla ve faiz üzerindeki etkisi gösterilmiştir. Şekilde, genişletici bir maliye politikasının faizleri artırırken toplam hasıla üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını görüyoruz. Bunun sebebi, genişletici maliye politikasının faizleri artırarak özel sektör yatırımlarını azaltması yani dışlama etkisidir. Bu dışlama etkisi nedeniyle, maliye politikası etkin değildir.

Şekil 8.6’de paracı yaklaşıma göre para politikasının toplam hasıla ve faizleri nasıl değiştirdiğini görüyoruz. Genişletici para politikası faizleri azaltırken, toplam hasılayı artırmıştır. Sonuç olarak, paracı görüşe göre maliye politikası etkin değilken para politikası etkindir.

Keynesçi Yaklaşıma Göre Para ve Maliye Politikasının Etkinliği: Keynes’in para talebi teorisini açıklarken, Keynes’e göre para talebinin faizlere karşı çok hassas olduğundan bahsetmiştik. Bu nedenle LM eğrisini oldukça yatık çizeriz.

Şekil 8.7’de, genişletici bir maliye politikası IS eğrisini sağa kaydırmakta ve faiz oranlarındaki küçük bir azalmaya karşın toplam hasıla büyük oranda değişmektedir.

Şekil 8.6: Paracı yaklaşıma göre LM eğrisi ve para politikası

Bu da Keynesci modelde maliye politikasının etkin olduğunu, yani toplam hasılayı etkileme gücünün fazla olduğunu gösterir.

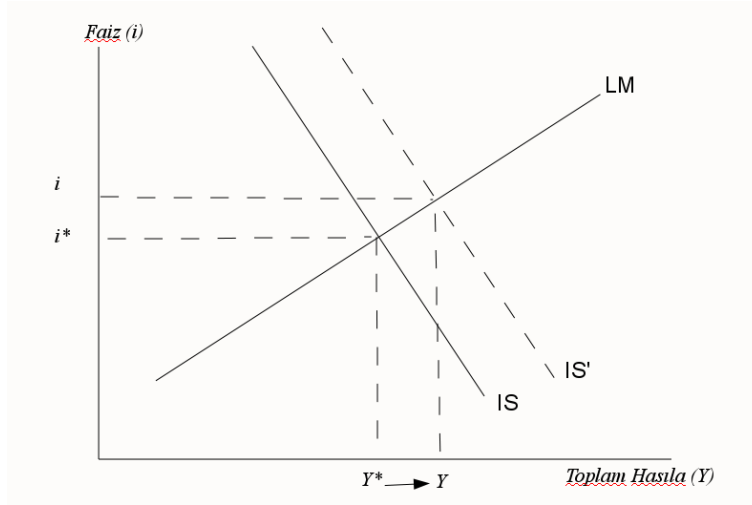
Şekil 8.8’de Keynesci yaklaşıma göre para politikasının toplam hasıla ve faizleri nasıl değiştirdiğini görüyoruz. Genişletici para politikası faizleri büyük ölçüde düşürürken, toplam hasılda az bir artış gerçekleşmiştir. Sonuç olarak, Keynesci görüşe göre para politikası etkin değilken maliye politikası etkindir.

Özetlersek:

- Paracı yaklaşıma göre (Friedman) maliye politikası etkin değilken para politikası etkindir.
- Keynesci yaklaşıma göre maliye politikası daha etkindir.

8.1.4 Merkez Bankasının Ara Hedefleri Seçmesi

5. Haftada, merkez bankalarının kullandıkları ara hedeflerden bahsetmiş ve merkez bankasının hangi ara hedefi seçeceğini para talebinin istikrarlı olup olmamasına bağlı olarak değiştirdiğini söylemiştik. Bu bölümde IS-LM çerçevesinde merkez ban-

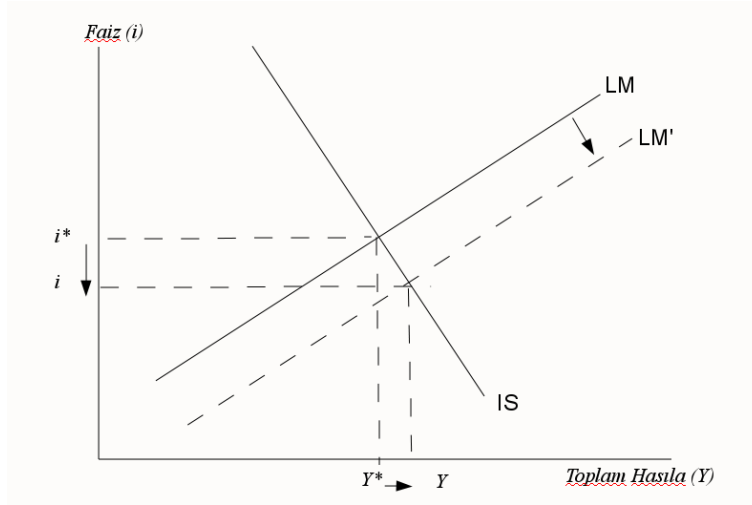

Şekil 8.7: Keynesci yaklaşıma göre LM eğrisi ve maliye politikası

kalarının ara hedeflere nasıl karar verdiklerinden bahsedeceğiz. Merkez bankaları ara hedefleri seçerken, bu hedeflerin ekonomiye etkilerini düşünmek durumundadır. Seçilen hedeflerin toplam hasılda büyük dalgalanmalara sebep olmaması gerekmektedir. Toplam hasıladaki dalgalanmalar, ekonomide istikrarsızlığa neden olabileceğinden istenen bir durum değildir. Şimdi iki ayrı senaryo ele alalım: Birincisi, IS'in istikrarsız, LM'in istikrarlı olduğu bir ekonomi, ikincisi ise LM'in istikrarsız, IS'in istikrarlı olduğu bir ekonomi. Her iki durumda para arzı ve faiz hedeflerinin toplam hasıla üzerindeki etkisine bakarak merkez bankasının hangi hedefi seçmesi gerektiğini inceleyelim.

LM istikrarlı, IS istikrarsızsa merkez bankası para arzı hedefini mi faiz hedefini mi seçer?

Bir ekonomide para talebi istikrarlıysa, yani çok fazla dalgalanma göstermiyorsa, fakat IS'te yani mal piyasasında dalgalanmalar çoksa, LM eğrisi sabitken IS eğrisi sürekli olarak sağa ve sola kayıyor demektir. Buna göre, merkez bankasının hangi hedefi seçeceği şekil 8.9'de gösterilmektedir. Merkez bankası para arzı hedefini seçerse LM eğrisi kaymaz, LM^* da kalır. Merkez bankası faiz hedefini seçerse, faizlerin değişmesine izin vermez yani faizler i^* da kalır. Merkez bankası para arzı hedefini seçerse, IS eğrisi sağa kaydığında, toplam hasıla Y'_m 'e artacaktır,

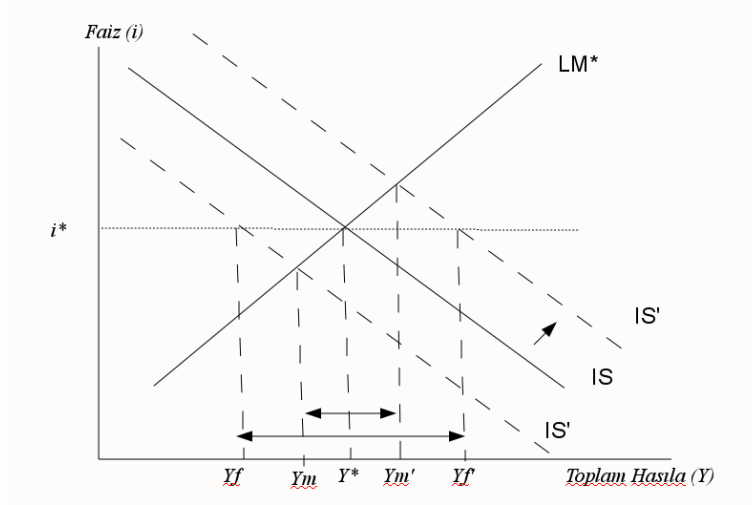

Şekil 8.8: Keynesci yaklaşıma göre LM eğrisi ve para politikası

sola kaydığında ise Y_m' e düşecektir. Bu durumda, toplam hasıladaki dalgalanma Y_m' ve Y_m arasında olacaktır. Merkez bankası, faiz hedefini seçerse toplam hasıla Y_f ve Y_f' arasında dalgalanacaktır. Merkez bankası faiz hedefini seçtiğinde toplam hasılda dalgalanma daha çok olacaktır. Bu durumda, IS'in istikrarsız olduğu bir ekonomide para arzı hedefinin seçilmesi, toplam hasılda daha az bir dalgalanmaya sebep olacağı için daha iyidir.

LM istikrarsız, IS istikrarlıysa merkez bankası para arzı hedefini mi faiz hedefini mi seçer?

Bir ekonomide para talebi istikrarsızsa, LM de istikrarsız olur yani sürekli olarak değişir. LM istikrarsızken IS istikrarlıysa, LM eğrisi sağa ve sola kaydığında toplam hasıla ve faiz oranları değişecektir. Merkez bankası para arzı hedefini seçerse toplam hasıladaki dalgalanma Y_m ve Y_m' arasında olacaktır. Bu dalgalanma şekil 8.10'de ok ile gösterilmiştir. Merkez bankası faiz hedefini seçerse, faizleri i^* da tutmak için para arzını değiştirecektir. Örneğin, LM eğrisi sağa kaydığında faizler düşecektir. Ancak merkez bankası faiz hedefini seçtiği için para arzını artırarak yani LM' i sağa kaydırarak faizleri tekrar i^* düzeyine çekebilecektir. Merkez bankasının faiz hedefini seçtiği durumda toplam hasılda dalgalanma olmayacak, toplam hasıla Y^{**} da kalacaktır. Bu durumda, merkez bankasının faiz hedefini seçmesi toplam hasılda

Şekil 8.9: LM istikrarlı IS istikrarsızsa ara hedeflerin seçilmesi.

dalgalanma yaratmayacağı için daha iyidir.

Özetlersek:

- LM istikrarlı, IS istikrarsızsa merkez bankası para arzı hedefini seçer çünkü bu durumda toplam hasıladaki dalgalanma daha az olur.

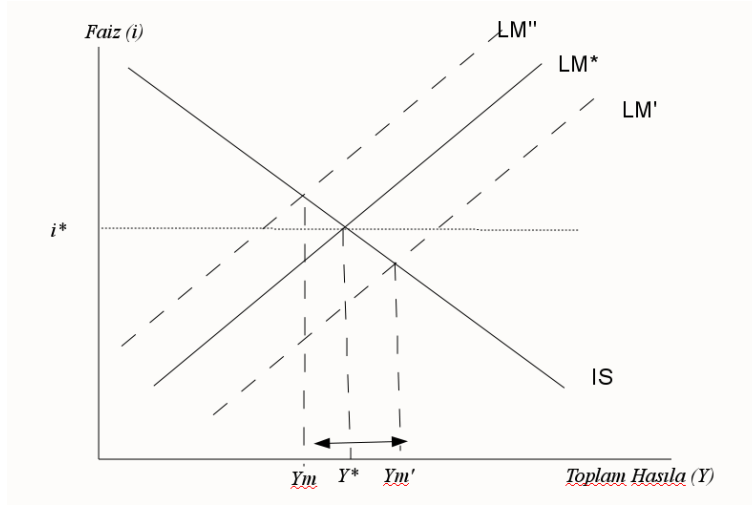
Bu görüş, Friedman'ın görüşünü yansıtır çünkü Friedman para talebinin dolayısıyla LM' in istikrarlı olduğunu düşünür.

- LM istikrarsız, IS istikrarlıysa merkez bankası faiz hedefini seçer çünkü bu durumda toplam hasıladaki dalgalanma daha az olur.

Bu görüş, Keynes'in görüşünü yansıtır çünkü Keynes para talebinin dolayısıyla LM' in istikrarsız olduğunu düşünür.

8.2 Uzun Dönemde IS-LM Modeli

Şekil 8.1'de ekonominin kısa dönem dengesinin, IS ve LM eğrilerinin kesişme noktaları tarafından belirlendiğini göstermiştik. Ekonominin uzun dönem dengesinden

Şekil 8.10: LM istikrarsızsa merkez bankası ara hedefleri nasıl seçer?

sözedebilmek için, bu grafiğe tam istihdam oranını da eklememiz gerekir. Şekil 8.11’de ekonominin uzun dönem dengesi görülmektedir. Burada Y_p , doğal ürün (potansiyel hasıla) düzeyini gösterir. Bu noktada ekonomi tam istihdam düzeyindedir ve işsizlik doğal işsizlik düzeyine eşittir. Kısa dönem IS-LM modelinden bahsederken, fiyat genel düzeyi ile ilgili hiçbir şey söylemedik. Şimdi, uzun dönemden bahsedebilmek için fiyat genel düzeyindeki değişiklikleri de ele almamız gerekir.

Uzun dönemde fiyatlar değişir. Ekonomide, IS ve LM eğrilerinin kaymasından dolayı toplam hasıla değişirse ve doğal ürün düzeyinden uzaklaşırsa, fiyatlar değişir.

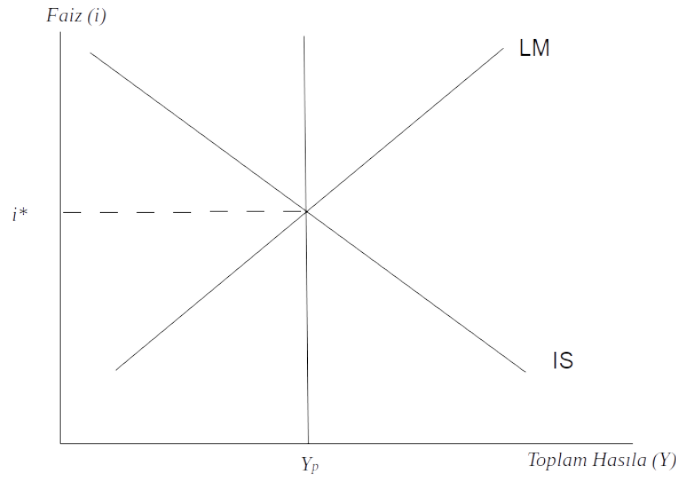
toplam hasıla (Y) > doğal ürün düzeyi (Y_p) \Rightarrow fiyat genel düzeyi \uparrow

toplam hasıla (Y) < doğal ürün düzeyi (Y_p) \Rightarrow fiyat genel düzeyi \downarrow

8.2.1 Uzun Dönemde Para ve Maliye Politikaları

Uzun Dönemde Maliye Politikasının Etkinliği

Uzun dönemde genişletici bir maliye politikası izlenirse, örneğin kamu harcamaları artırılırsa veya vergi oranları düşürülürse, IS eğrisi sağa kayar. Toplam hasıla Y_1

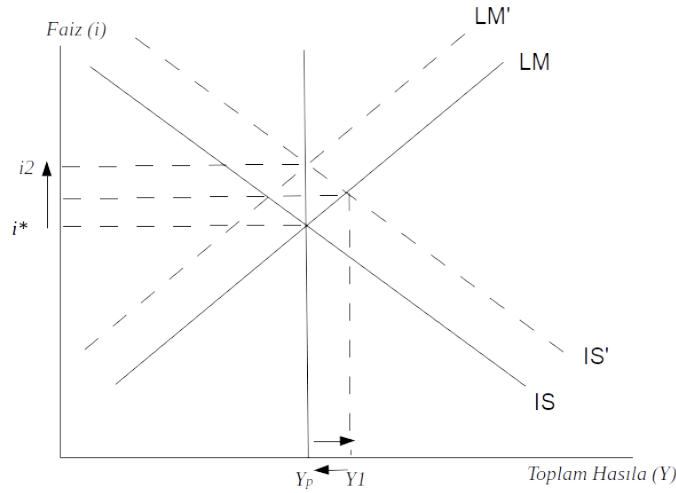
Şekil 8.11: Uzun dönem IS-LM grafiği

e çıkar. Toplam hasıla doğal ürün düzeyinin üzerinde olacağı için ekonomik genişleme fiyatlar üzerinde baskı yapar ve fiyat genel düzeyi artar. Fiyat genel düzeyinin artması LM' i etkiler. Fiyat genel düzeyi arttığı için reel para arzı azalır ve LM eğrisi sola kayar. Nihai dengede, faizler artar, toplam hasıla ise eski düzeyine Y_p geri döner. Bu mekanizma şekil 8.12'de gösterilmiştir.

genişletici maliye politikası → IS sağa kayar → toplam hasıla (Y_1) > doğal ürün düzeyi (Y_p) → fiyat genel düzeyi (P) ↑ reel para arzı ↓ LM sola kayar → faiz (i) ↑, toplam hasıla eski düzeyine döner

daraltıcı maliye politikası → IS sola kayar → toplam hasıla (Y_1) < doğal ürün düzeyi (Y_p) → fiyat genel düzeyi (P) ↓ reel para arzı ↑ LM sağa kayar → faiz (i) ↓, toplam hasıla eski düzeyine döner

Sonuç: Uzun dönemde maliye politikaları etkin değildir. Maliye politikaları sadece faiz oranını değiştirir, toplam hasıla üzerindeki etkisi kısa sürelidir. Fiyat genel düzeyindeki değişiklikten dolayı toplam hasıla uzun dönemde eski düzeyine döner.

Şekil 8.12: Uzun dönemde maliye politikasının etkinliği.

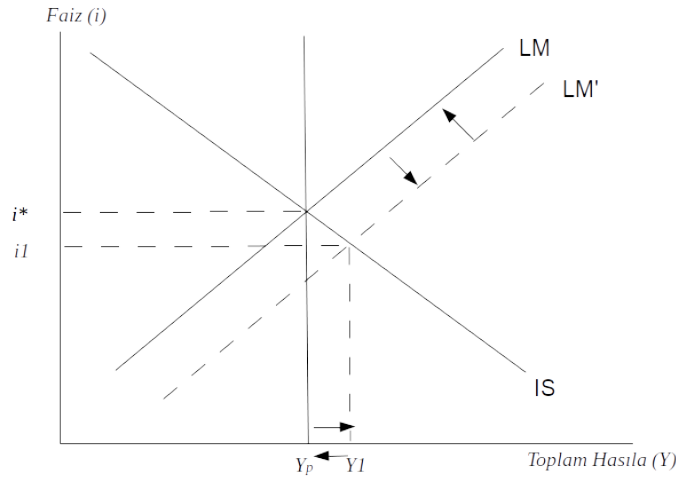
Uzun Dönemde Para Politikasının Etkinliği

Uzun dönemde genişletici bir para politikası izlenirse LM eğrisi sağa kayar. Faizler düşer ve toplam hasıla artar. Şekil 8.13'de görüldüğü gibi toplam hasılanın doğal ürün düzeyinin üzerine çıkması fiyat genel düzeyini artırır ve reel para arzı düşer. Reel para arzının düşmesi LM eğrisini tekrar sola kaydırır. Böylece, faizler ve toplam hasıla değişmez.

genişletici para politikası → LM sağa kayar → toplam hasıla (Y_1) > doğal ürün düzeyi (Y_p) → fiyat genel düzeyi (P) ↑ → reel para arzı ↓ → LM sola kayar → faiz (i) ve toplam hasıla eski düzeyine döner

daraltıcı para politikası → LM sola kayar → toplam hasıla (Y_1) < doğal ürün düzeyi (Y_p) → fiyat genel düzeyi (P) ↓ → reel para arzı ↑ → LM sağa kayar → faiz (i) ve toplam hasıla eski düzeyine döner.

Sonuç: Uzun dönemde para politikaları etkin değildir. Uzun dönemde para politikaları toplam hasıla ve faiz oranını değiştirmez, sadece fiyat genel düzeyini değiştirir.

Şekil 8.13: Uzun dönemde para politikasının etkinliği.

Uzun Dönemde Paranın Yansızlığı (Nötralitesi)

Paranın yansızlığı (veya paranın nötralitesi), uzun dönemde para politikalarının faizleri ve toplam hasılayı etkilememesidir. Bu kavram aslında klasik dikotominin (yani reel değişkenlerin parasal değişkenlerden etkilenmemesi) bir yansımasıdır. Buna göre merkez bankası para basarak reel ekonomiyi etkileyemez çünkü para arzının artması toplam hasılayı doğal düzeyinin üzerine çıkaracak, fiyat genel düzeyi artacak, reel para arzı azalacak ve toplam hasıla eski düzeyine tekrar dönecektir.

Paranın süper yansızlığı ise sadece para arzı düzeyindeki değişikliklerin değil, para arzı büyüme oranındaki değişikliklerin de uzun dönemde reel ekonomiyi etkilememesidir.

Paracılar (monetaristler), paranın kısa dönemde yansız (nötr) olmamasını nominal rijiditelere ve hatalı bekleyişlere bağlar.

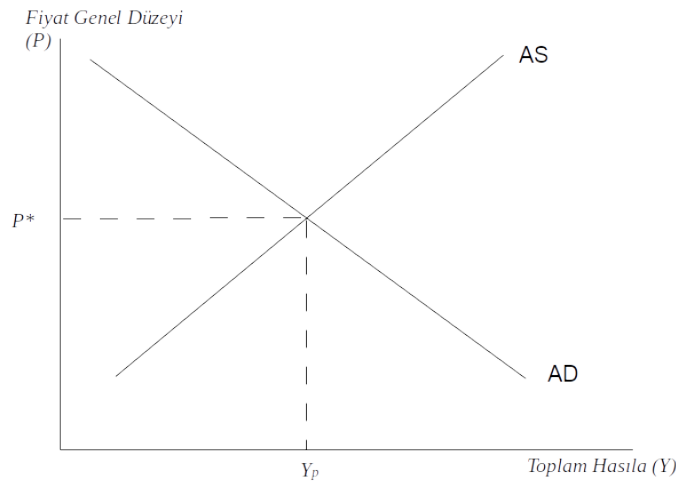
8.3 AD-AS Modeli

Ekonomide toplam hasıla ve faizler arasındaki ilişkiyi incelerken IS-LM modelini kullandık. Faizler ve toplam hasılaya ek olarak ilgilendiğimiz başka bir önemli kav-

ram ise fiyat genel düzeyidir. AD-AS çerçevesini kullanarak fiyat genel düzeyi ve toplam hasıla ilişkisinden, bu ilişkiyi etkileyen faktörlerden ve bu çerçevede para ve maliye politikalarından bahsedeceğiz.

Toplam Talep Eğrisi (AD)

Toplam talep eğrisi, para ve mal piyasalarının dengede olduğu toplam hasıla düzeyi ile fiyat genel düzeyi arasındaki ilişkiyi gösterir. Şekil 8.14’de görüldüğü gibi toplam talep eğrisi negatif eğimlidir.

Şekil 8.14: AD-AS Grafiği

Mikroiktisat derslerinde talep eğrilerinin neden negatif eğimli olduğundan bahsetmiş ve fiyat değişikliklerinin ikame etkisinden dolayı negatif eğimli olduklarını söylemiştik. Ancak, toplam talep eğrilerinin negatif eğimli olmalarının sebepleri farklıdır. Toplam talep eğrilerinin negatif eğimli olmalarının sebepleri:

- Fiyat genel düzeyindeki değişikliğin harcamalar üzerindeki etkisi.
fiyat genel düzeyi (P) \uparrow \rightarrow finansal varlıkların reel değeri \downarrow \rightarrow harcamalar \downarrow
 \rightarrow toplam hasıla (Y) \downarrow
- Fiyat genel düzeyindeki değişikliğin faizler üzerindeki etkisi.
fiyat genel düzeyi (P) \uparrow \rightarrow faiz haddi \uparrow \rightarrow yatırımlar \downarrow \rightarrow toplam hasıla (Y) \downarrow

- Fiyat genel düzeyindeki değişikliğin yabancı mallar ikamesi üzerindeki etkisi.
fiyat genel düzeyi (P) \uparrow \rightarrow ihracat \downarrow \rightarrow toplam hasıla (Y) \downarrow

Toplam Talebi Etkileyen Faktörler

IS ve LM'i etkileyen faktörler toplam talebi de etkiler. Ancak fiyat genel düzeyindeki değişiklikler AD eğrisini kaydırmaz sadece doğru üzerinde bir harekete sebep olur. Diğer faktörler ise AD eğrisini kaydırır. Bu faktörleri şöyle özetleyebiliriz:

IS' i etkileyen faktörler AD' yi de etkiler

- otonom tüketim harcamaları \uparrow \rightarrow AD sağa kayar \rightarrow toplam hasıla \uparrow , fiyat genel düzeyi \uparrow
- yatırım harcamaları \uparrow \rightarrow AD sağa kayar \rightarrow toplam hasıla \uparrow , fiyat genel düzeyi \uparrow
- kamu harcamaları \uparrow \rightarrow AD sağa kayar \rightarrow toplam hasıla \uparrow , fiyat genel düzeyi \uparrow
- vergiler \downarrow \rightarrow AD sağa kayar \rightarrow toplam hasıla \uparrow , fiyat genel düzeyi \uparrow

LM'i etkileyen faktörler AD' yi de etkiler.

- para arzı \uparrow \rightarrow AD sağa kayar \rightarrow toplam hasıla \uparrow , fiyat genel düzeyi \uparrow

Kısa Dönem Toplam Arz Eğrisi

Toplam arz, her bir fiyat düzeyinde üreticilerin satmak istedikleri mal ve hizmet miktarını gösterir. Kısa dönem toplam arz eğrisi şekil 8.14'de görüldüğü gibi pozitif eğimlidir. Kısa dönem toplam arz eğrisi boyunca fiyat genel düzeyi ile toplam hasıla arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Toplam Arzı Etkileyen Faktörler

Aşağıdaki faktörler toplam arz eğrisini kaydırır:

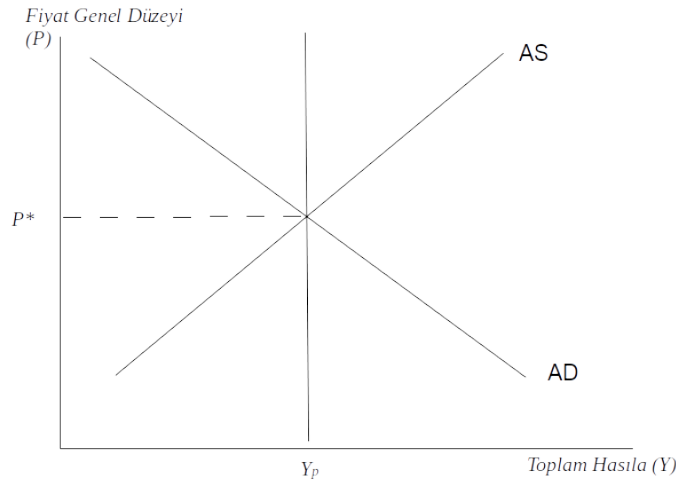
- İşgücü piyasası sıkılığı, gevşekliği.
İşgücü piyasasının sıkı olması toplam hasılanın doğal ürün düzeyinin üzerinde olması, yani işsizlik oranının doğal işsizlik oranının altında olmasıdır. Bu durumda, ücretler artar, üretim maliyetleri artar ve toplam arz eğrisi sola kayar.
- Üretim maliyetlerindeki değişiklikler.
Üretim maliyetleri $\uparrow \rightarrow$ toplam arz \downarrow
- Ücret Baskısı.
Ücret baskısı $\uparrow \rightarrow$ toplam arz \downarrow
- Beklenen enflasyon oranı.
Beklenen enflasyon $\uparrow \rightarrow$ toplam arz \downarrow

8.4 Uzun Dönem AD-AS Modeli

Uzun dönemde AD-AS modelinden bahsederken, tam istihdam seviyesini yani toplam hasılanın doğal ürün düzeyini de göz önünde bulundurmalıyız. Şekil 8.15’de ekonominin uzun dönem dengesinin nasıl olacağını görüyoruz. Uzun dönem denge, kısa dönem toplam arz ve talep eğrileriyle, doğal ürün düzeyinin kesiştiği noktada bulunur.

Ekonominin Kendini Düzeltme Mekanizması

Ekonomi uzun dönemde dengede değilse dengeye nasıl gelir? Klasik iktisatçılar, ekonominin dengeye gelmesi için ’kendini düzeltme mekanizmasından (self-correcting mechanism) söz ederler. Kendini düzeltme mekanizması, toplam hasılanın doğal ürün düzeyinden uzaklaşmasının ücretler üzerindeki etkisi nedeniyle toplam arzın

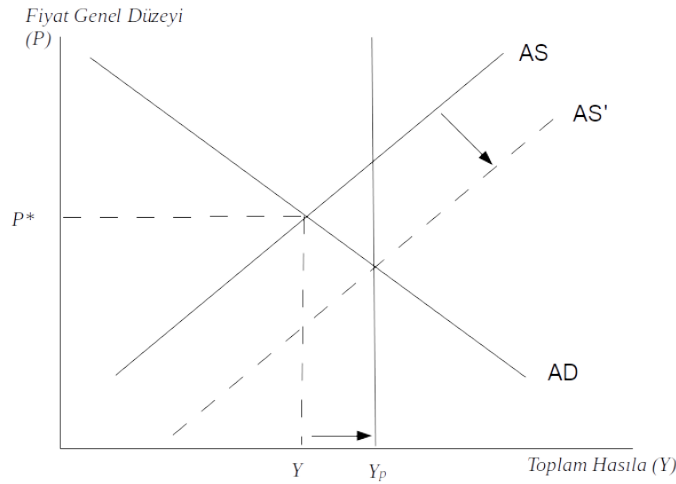
Şekil 8.15: AD-AS çerçevesinde ekonominin uzun dönem dengesi.

değişmesi ve toplam hasılanın tekrar eski düzeyine gelmesidir. Kendini düzeltme mekanizması klasik iktisatçılara göre oldukça hızlı çalışan bir mekanizmadır. Bu nedenle de ekonomi dengeden uzaklaştığında devlet müdahalesine gerek yoktur. Ancak Keynesci görüşe göre kendini düzeltme mekanizması ücretlerdeki katılıktan dolayı çok yavaş işler. Ekonomi her zaman dengeye gelemez, bu nedenle devlet müdahalesine gerek vardır. Aşağıda klasik görüşe göre ekonominin kendini nasıl düzeltebileceği ve dengeye geleceği iki ayrı durum için tartışılmıştır.

Toplam hasıla Doğal Ürün Düzeyinin Altındaysa

Ekonomi kısa dönemde dengedeysen fakat uzun dönemde dengede değilse, AD ve AS doğal ürün düzeyinin altında bir üretim düzeyinde kesişiyorsa ne olur? Toplam hasılanın doğal ürün düzeyinin altında olması, gevşek işgücü piyasası olması anlamına gelir. Gevşek işgücü piyasası işsizlik oranının (U), doğal işsizlik oranından (U_N) çok olması anlamına gelir. Bu durumda, ücretler düşmeye başlar, üretim maliyetleri düştüğü için de toplam arz artar. Şekil 8.16'de görüldüğü gibi toplam arz eğrisi sağa kayar, fiyat genel düzeyi düşer ve toplam hasıla doğal ürün düzeyine ulaşır.

Toplam hasıla Doğal Ürün Düzeyinin Üstündeyse

Şekil 8.16: Ekonominin kendini düzeltme mekanizması.

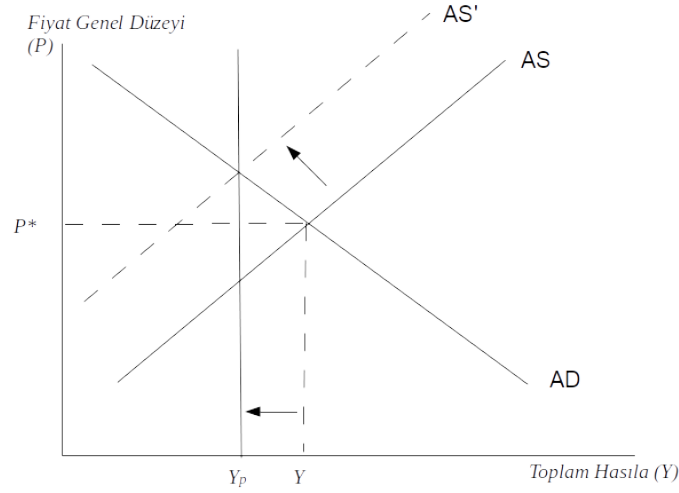
Ekonomi kısa dönemde dengedeysen fakat uzun dönemde dengede değilse, AD ve AS doğal ürün düzeyinin üzerinde bir üretim düzeyinde kesişiyorsa ne olur?

Toplam hasılanın doğal ürün düzeyinin üstünde olması, işgücü piyasasının sıkı olması anlamına gelir. Sıkı işgücü piyasası işsizlik oranının (U), doğal işsizlik oranından (U_N) az olması anlamına gelir. Bu durumda, ücretler artmaya başlar, üretim maliyetleri arttığı için de toplam arz azalır. Şekil 8.17'de görüldüğü gibi toplam arz eğrisi sola kayar, fiyat genel düzeyi artar ve toplam hasıla doğal ürün düzeyine ulaşır.

8.5 Uzun Dönem AD-AS Modeli ve Para ve Maliye Politikalarının Etkinliği

Ekonomi kısa ve uzun dönemde dengedeysen, genişletici bir maliye politikası veya genişletici bir para politikası uygulanırsa ne olur?

Her iki durumda da toplam talep eğrisi sağa kayar ve fiyat genel düzeyi ile toplam hasıla artar. Toplam hasılanın doğal ürün düzeyinin üzerine çıkması, ücretleri artırır ve toplam arz eğrisi tekrar sola kayar. Sonuçta, şekil 8.18'de görüldüğü gibi

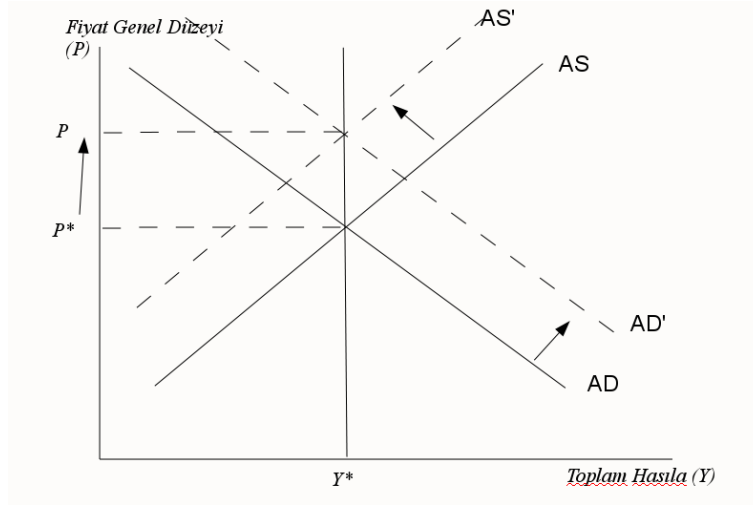
Şekil 8.17: Ekonominin kendini düzeltme mekanizması.

fiyat genel düzeyi artar fakat toplam hasıla değişmez.

genişletici maliye politikası $\rightarrow Y > Y_p, U > U_N \rightarrow$ ücretler $\uparrow \rightarrow$ AS sola kayar

genişletici para politikası $\rightarrow Y > Y_p, U > U_N \rightarrow$ ücretler $\uparrow \rightarrow$ AS sola kayar

Sonuç olarak; uzun dönemde para ve maliye politikaları etkin değildir. Bu sonuca daha önce IS-LM modeliyle de ulaştığımız.

Şekil 8.18: Uzun dönemde para ve maliye politikalarının etkinliği.

Okuma Listesi

- Mishkin (2009), Bölüm 20, 22

UADMK Açık Lisans Bilgisi

İşbu belge, “Creative Commons Attribution-Non-Commercial ShareAlike 3.0 Unported” (CC BY-NC-SA 3.0) lisansı altında bir açık ders malzemesi olarak genel kullanıma sunulmuştur. Eserin ilk sahibinin belirtilmesi ve geçerli lisansın korunması koşuluyla özgürce kullanılabilir, çoğaltılabilir ve değiştirilebilir. Creative Commons örgütü ve “CC-BY-NC-SA” lisansı ile ilgili ayrıntılı bilgi “<http://creativecommons.org>” adresinde bulunmaktadır. Bu para teorisi ve politikası ders notları setinin tamamına “<http://www.acikders.org.tr>” adresinden ulaşılabilir.

A. Yasemin Yalta
Hacettepe Üniversitesi
Nisan 2020